

In Memoriam Antoon Quaedvlieg (1958-2024)

Foto: Maaike Danz

Op 28 februari 2024 overleed onverwachts en veel te jong prof. mr. Antoon Quaedvlieg. Antoon was vanaf 1990 hoogleraar Privaatrecht, in het bijzonder handels- en economisch recht, industrieel eigendom en auteursrecht aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Hij was een zeer geliefd docent, die vele generaties Nijmeegse studenten enthousiast heeft gemaakt voor het recht van intellectuele eigendom. Antoon was van 2004 tot 2011 voorzitter van de Vereniging voor Auteursrecht en van 1992 tot 2002 lid van de redactie van AMI, de voorloper van dit blad. Hij was tevens redactielid van *Berichten Industriële Eigendom* (BIE), waarvoor hij talrijke annotaties schreef. Van 2010 tot 2022 was hij lid van de Commissie Auteursrecht, het adviesorgaan van het ministerie van Justitie. Hij was, kortom, van grote betekenis voor de ontwikkeling van het auteursrecht in Nederland.

Daarnaast was Antoon gedurende vele jaren actief bij de internationale auteursrechtorganisatie ALAI, van 2011 tot 2016 in de rol van vicepresident. Hij was een veelgevraagd spreker op internationale congressen en publiceerde behalve in het Nederlands en het Engels

ook veelvuldig in het Frans, de taal van het internationale auteursrecht die hij door zijn studietijd in Poitiers perfect beheerste.

Antoons ster verscheen aan het auteursrechtelijke firmament op 18 juni 1987, toen hij in Nijmegen promoveerde – onder het promotorschap van Feer Verkade, die hij enkele jaren later zou opvolgen als hoogleraar. *Auteursrecht op techniek* behoorde meteen tot de canon van de IE-literatuur.¹ In zijn in één jaar geschreven dissertatie ging Antoon met veel elan een van de moeilijkste kwesties in het auteursrecht te lijf: hoe kan de oorspronkelijkheid worden bepaald van creaties met een technische functie, zoals werken van toegepaste kunst? De jonge doctor, die toen al schreef met het gezag van een hoogleraar, beantwoordde deze vraag aan de hand van een tweetal door hemzelf ontwikkelde leerstukken: de *apparaat-* en de *resultaatgerichte leer*. Deze leerstukken zouden school maken, niet alleen in de auteursrechtelijke doctrine, maar ook in het modellen- en merkenrecht.² Van beide leren was de apparaatgerichte volgens Antoon de juiste: vormen die zijn ingegeven door technische overwegingen dragen niet bij aan de originaliteit, ook niet als er voor het technisch effect vormalternatieven bestaan. Antoon moest daarom niets hebben van het ‘schroeven- en moeren-auteursrecht’ dat hij in de rechtspraak zag oprukken.³ Antoons dissertatie werd in 1988 door de KHMW bekroond met de J.C. Ruijgrok-prijs voor ‘oorspronkelijk onderzoek op het gebied van de maatschappijwetenschappen’.

Ook aan de ontwikkeling van het persoonlijkheidsrecht heeft Antoon belangrijke bijdragen geleverd. Zijn Nijmeegse oratie, die hij uitwerkte tot een monografie,⁴ behandelde het *droit au respect* en relativeerde dit recht in het licht van de beginselen van het burgerlijk recht. Evenals de redelijkheid en billijkheid en de zorgvuldigheidsplicht vergt het morele recht een afweging van belangen; het is geen absoluut recht. Over morele rechten publiceerde Antoon nog diverse andere stukken, waaronder – samen met Jan Kabel – het commentaar op art. 25 Aw in *A Century of Dutch Copyright Law*, de feestbundel voor onze Auteurswet van 1912 die mede onder zijn naam verscheen.⁵

1 *Auteursrecht op techniek: de auteursrechtelijke bescherming van het technisch aspect van industriële vormgeving en computer-programmatuur*, Zwolle 1987.

2 Zie ook ‘De techniek, het Hof en de duivel. De technische uitsluiting bij merken, modellen en de slaafse nabootsingsleer’, BIE 2013-7/8, p. 231-244.

3 Noot onder Hof Den Haag 3 februari 2000, AMI 2001-2, p. 48 (*Slagboom Electric/Koz Products*).

4 *Auteur en aantasting, werk en waardigheid: de relativiteit van het auteursrechtelijk droit au respect*, Zwolle 1992.

5 *A Century of Dutch Copyright Law, Auteurswet 1912-2012*, Amsterdam 2012.

In andere publicaties analyseerde Quaedvlieg het IE-recht eveneens door de lens van het BW; hij was tenslotte hoogleraar in het privaatrecht. Zo hield hij in het *NJB* een pleidooi om het werk van regeringscommissaris Brinkhof aan de codificatie van Boek 9 voort te zetten.⁶ En in een fraai artikel voor *RM Themis* positioneerde hij het auteursrecht als onderdeel van het handelsrecht, van oudsher een Nijmeegse discipline.⁷ Zelfs schrok hij niet terug voor een excursie naar de rechtseconomie.⁸

Een ander favoriet thema was het portretrecht. Voor de *Schaep-bundel* schreef hij twee bijdragen.⁹ En in *Ars Aequi* schreef hij aan de hand van de het *Discodanser*-arrest een hilarische *amuse* over de eendimensionaliteit van het informatierecht.¹⁰ Zijn belangstelling voor onderwerpen in de periferie van het auteursrecht¹¹ bleek eveneens uit enkele artikelen over het databankenrecht¹² en een briljante beschouwing over het recht van art. 450 Auteurswet, 'een ongewerveld intellectueel eigendomsrecht'.¹³ Naast zijn auteursrechtelijke oeuvre produceerde Antoon talloze artikelen op het terrein van de industriële eigendom, vooral op het gebied van het merken- en modellenrecht en over de slaafse nabootsing.

Op Europees niveau zal Antoon vooral worden herinnerd als de grondlegger van het Wittem-project. Antoon had enigszins *contre coeur* een subsidieaanvraag bij het ITeR-programma van NWO ingediend, en deze was tot zijn verbazing toegekend. Het projectvoorstel sprak over 'transparantie en inconsistentie in het IE-recht', maar waar het echt over moest gaan was nergens vastgelegd. Wel beschikte Antoon ineens over een grote som onderzoeksgeld, die binnen enkele jaren moest worden opgemaakt. Op voorstel van Antoon werd met een kleine groep Europese collega's nagedacht over hoe we dit geld nuttig en aangenaam konden besteden. Dat hotel was Kasteel Wittem in Antoons geliefde Limburg, niet ver van zijn geboortestad Heerlen. Na enkele bijeenkomsten, waarbij de cognac rijkelijk vloeiende, reusachtige sigaren in rook opgingen en de kaastrolley vele kilometers maakte, ontstond het idee om het auteursrecht in Europa te codificeren. De *European Copyright Code* (kortweg 'Wittem Code') verscheen uiteindelijk in 2010.¹⁴ De bepalingen over het werkbegrip zijn van de hand van Antoon.

Antoon was de taalkunstenaar van het Nederlandse auteursrecht. Hij schreef in barokke metaforen over juridische controverses die hem na aan het hart lagen, en nam daarin meestal krachtig stelling – zonder ooit op de man te spelen. Illustratief is de opinie over 'Fouteursrecht' die in 2011 in *AMI* verscheen.¹⁵ In dit stuk lucht Quaedvlieg zijn hart over de teloorgang van het auteursrecht in het wetenschappelijke en maatschappelijk discours. 'Hoe veranderen de tijden! Ooit was de literaire en artistieke eigendom de Vaslav Nijinsky van de rechtswetenschap, zich gewichtloos verlustigend in de eigen balletsprongen hoog boven de gapende adoratie van het maatschappelijk draagvlak. Het idool van weleer verviel in twee decennia tot een verschoppeling.'

Voor deze paradigmawisseling wijst Antoon een aantal oorzaken aan: het argument dat auteursrecht innovatie moet bevorderen, de panacee van de informatievrijheid en de illusoire 'maakbaarheid' van de informatie-economie. Vooral de uniewetgever krijgt er van langs. 'De richtlijnen zetten een loodzwaar beschermingsharnas neer, in een kinderlijk optimisme dat meer bescherming meer informatiewelvaart zou brengen. Zo denderden dan de Brusselse richtlijnriders, begeleid door een ketelmuziek van galmende consideransen, de diepe veenpoelen der nationale rechtssystemen in, waarna eerst gespartel en daarna zwijgen intrad. Af en toe zeult nu een plaatselijke rechter een uit procedureel slib opgediepte helm of schouderstuk naar het HvJEU, om te informeren op welk lichaamsdeel deze hulpstukken moeten passen.'

6 'De lange adem van Boek 9', *Nederlands Juristenblad* 2018, afl. 25, p. 1783-1787.

7 'Auteursrecht tussen patronen van positief recht, beginselen en waarden', *RM Themis* 2001, afl. 5, p. 131-146.

8 'The Economic Analysis of Intellectual Property Law', in: W.F. Korthals Altes e.a. (red.), *Information Law Towards the 21st Century*, Alphen aan den Rijn 1992, p. 379 e.v.

9 'Artikel 19 en 20 Aw. In opdracht verzonken portretten' en 'Publiek nut en handelsrechtelijk domein als grenswacht van het commercieel portretrecht', in: D.J.G. Visser (red.), *Commercieel portretrecht: 30 jaar 't Schaep met de 5 pooten*, Amsterdam 2009.

10 'Het lichamelijke deel van het recht. De naakte discodanser of de verliefdheid van informatiejuristen', AA20030606.

11 'Three Times a Hybrid. Typecasting Hybrids Between Copyright and Industrial Property', in: J.J.C. Kabel & G.J.H.M. Mom (red.), *Intellectual Property and Information Law*, Alphen aan den Rijn 1998, p. 47-58.

12 Bijvoorbeeld 'Onafhankelijk, geordend en toegankelijk: het object van het databankenrecht in de richtlijn', *AMI* 2000-9, p. 177-186.

13 'Een ongewerveld intellectueel eigendomsrecht', *Informatierecht AMI* 1996-5, p. 87-89.

14 *European Copyright Code*, beschikbaar op <https://www.ivir.nl/projects/copyrightcode/european-copyright-code/>.

15 'Fouteursrecht als zondebok voor innovatie, en andere vermoeiende mythen', *AMI* 2011-2, p. 60-63.

Dit was Antoon Quaedvlieg in optima forma: geen woedende polemist, maar een man die met humor en hyperbolen de uitwassen van het heden aan de kaak stelde – en bij het schrijven (zo stel ik het mij voor) zo nu en dan in schaterlachen uitbarstte. (Een lach met een geheel eigen karakter.) Want was de wereld van het auteursrecht niet eerst en vooral een absurditeit, een oneindige bron van verbazing en vermaak, net als het aardse bestaan in het algemeen? Het verhaal gaat – er gaan veel verhalen over Antoon – dat hij tijdens zijn studententijd in Poitiers met enkele dispuutsgenoten naar Centraal-Afrika is afgereisd om de kroning van ‘keizer’ Bokassa bij te wonen. Van niemand zou ik dit willen aannemen, maar van Antoon ...

Dat wil niet zeggen dat Antoon als een zondagskind door het leven zwierde. Integendeel, het dagelijks bestaan met zijn universitaire verplichtingen en publicatiedeadlines viel hem dikwijls zwaar. Desondanks vond hij tijd en energie om als advocaat aan de slag te gaan: na zijn promotie bij Van Doorne & Sjollema en later als medeoprichter en partner bij Klos Morel Vos & Schaap. Toen dat kantoor zich opdeelde, sloot hij zich aan bij Klos c.s., waar hij tot zijn dood als advocaat en adviseur actief bleef.

Wie hem ook maar enigszins gekend heeft, weet dat Antoon veel meer was dan een biografie zelfs maar bij benadering kan uitdrukken. Hij was geestig, scherpzinnig, nieuwsgierig, erudiet en briljant. Hij was ook empathisch, aimabel, royaal, hoffelijk en charmant. Hij was een romanticus van de oude stempel, een rara avis, een rechts-wetenschapper sui generis.

Een auteursrechtwereld zonder Antoon Quaedvlieg is moeilijk voor te stellen.

Bernt Hugenholtz